

HISTORIA NOWOŻYTNA POLSKI

szkoła podstawowa

F.U. Radziwiłłowa, *Przestrogi zbawienne alias informacja życia od [...] Xiężny [...] Franciszki Urszuli z Korybutów Wiśniowieckich Radziwiłłowej [...] córce swojej, Annie Maryi, teraz zaś [...] Xieźniczkom [...] Teofili i Katarzynie Radziwiłłównie [...] ofiarowane* (fragmenty)

Opis źródła

Franciszka Urszula z Wiśniowieckich Radziwiłłowa urodziła się w 1705 roku, w 1725 roku wyszła za księcia Michała Kazimierza Radziwiłła. Była dramatopisarką, amatorską poetką i organizatorką teatru w Nieświeżu. „Przestrogi”, powstałe w 1732 roku, pierwotnie dedykowane były najstarszej córce Franciszki Urszuli, Annie Marii (urodzonej w lutym 1732 roku, która niestety zmarła w dzieciństwie), po śmierci księżnej zostały w 1755 roku opracowane i ofiarowane pozostałym Córkom – Teofili i Katarzynie. Rękopisy tego dziełka znajdują się w Bibliotece Kórnickiej Polskiej Akademii Nauk, Bibliotece Zakładu im. Ossolińskich we Wrocławiu w Bibliotece Narodowej oraz w Bibliotece Książąt Czartoryskich (ten ostatni został wykorzystany w niniejszym opracowaniu).

Miejsce wydania

Poeci polskiego baroku, t. 2, oprac. J. Sokołowska, K. Żukowska, Warszawa 1965, s. 540-547.

Miejsce przechowywania źródła

Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie, rękopis nr 2332 I, s. 1-9

Tekst źródła

Przestrogi córce mojej Annie Maryi, jako ma być w dalszym życia swego biegu jeżeli sama nie będę mogła dać jej ćwiczenia, idąc z woli Bożej tam, gdzie mię dalsza słabość zaprowadzić może, więc wyroków Pana nielekliwym Sercem czekając, córce mojej kochanej zalecam te Cnoty, które wierszem niżej opisuję dla większej iej zabawy i pamięci.

Boże, w którego mocy i szafunku
skończenie życia, bied, trosk i frasunku
Twoja to władza, Twoje rozkazanie

Wiek łączyć z śmiercią, nad ludzkie mniemanie
Ja takiej pory nie chcę czekać dłużej
Ale mi póki siła i moc służy
Odważnym sercem przyjmę śmierć, lecz Panie
Daj abym w dobrym zesła z świata stanie
Słabość mię widzę zewsząd otoczyła
Życie jakobym dłużej już nie żyła

[...]

Znając wiek ludzki na kształt pajęczyny
Te punkta piszę dla córki jedyny

Punkt Pierwszy

Najpierwsza Cnota; o Córko kochana
Znać Boga w Trójcy Jedynego Pana

[...]

Wierzyc jak Święty Kościół Rzymski każe
A Judaszowskie w myśli mieć sprzedaże [sprzedaże]
Jako wierny Sługa swego Pana
[...] za grzech ludzki śmierć jemu zadana
Wierz ze Bóg zawsze w Hostyi istotny
Tak wierząc ufaj nadgrodzie [nagrodzie] stokrotny.

Punkt Drugi

Jak z nocnej chwili Sen otworzy oczy
Uzbrój się krzyżem, niech myśl w niebo kroczy
Nim się ustroisz, klękniij na kolana
Ubierz w przód Duszę, nim będziesz ubrana

[...]

Mszy nie opuszczaj, owszem choć zdarzy
Co ciekawego nie odwracaj twarzy
Słuchaj cierpliwie, o Córko kochana
Jak byś przed sądem stanęła u Pana

Punkt Trzeci

Na próżnych wdziękach, umizgach i stroju
Czasu nie trawić, jeśli chcesz pokoju
Radząc się swego zwierciadła o sobie
Myśl, że to Boska ręka dała tobie
Chwal za to Pana, a gdy według świata
Suknia cię będzie okrywać bogata
Drogie koronki, ty przypomnij sobie
Że jedna płachta z tobą będzie w grobie
Strzeż się pochlebstwa; bo te pod niebiosy
Pochwał twych różne będą zmyślać głosy
Lecz znaj, że co masz, to masz z ręki Pana
Będziesz szczęśliwa o Córko kochana

Punkt Czwarty

Obmierzłe gniewy, furyje, cholery
Nie twego stanu, ni twojej są cery
Choćby z natury impet był wrodzony
Niechaj rozumem będzie zwyciężony
[...]
Swoich napomnieć, gdy trzeba łagodnie
Karać, lecz częściej odpuszczać ich zbrodnie
Niechaj życzliwych sług słowa nie drażnią
Lepiej z miłością służą niż z bojaźnią.

Punkt Piąty

[...]
Wiedz żeś jest w wolnym kraju wychowana
Przez to z szlacheckim stanem porównana
Szanować honor, to z nim łączyć zdanie
Znaj się na sobie, miej o tym staranie
Byś nic nad inszych niebyła, choć służy
Fortuna, bo ta da więcej y dłuży.

Punkt Szósty

Nie zazdrość nigdy niczego nikomu
Tym się kontentuj, co mieć będziesz w Domu
Znaj co jest w inszych, oraz chwal dobrego
Nie gań przez zazdrość przyjaciela swego
[...]

Punkt Siódmy

Miej wstrzemięźliwość i nie pragnij chciwie
Bądź szczodra, oraz zbieraj sprawiedliwie
A nie łakomie, nie pragnij niczego
Od inszych nie bierz, nie trać zaś, co twego
Dziel się, gdy możesz w pół z bliźnim w przysługę
Miej wzgląd i pamięć na dawnego sługę
Radź się ich, szanuj, słuchaj i nadgradzaj [nagradzaj]
Sekret swój schowaj, nikogo nie zdradzaj
Nie bądź ciekawa, nie pytaj fałszywie
Interes kieruj z zyskiem, lecz poczciwie
Bądź miłosierna na ubogich ludzi
Niechaj łakomstwo sercem twym nie ludzi
[...]

Punkt Dziewiąty

Nie tylko ciała, lecz myśli i Duszy
Niechaj cię, proszę, nieczystość nie ruszy
Oddal od Serca próżną chlubę, bo ta
Maxyma pierwsza, a czystości psota
[...]

Punkt Dziesiąty

[...]
Najpierw Boga pochwaliwszy z rana
Nabożna Xiążka ma być przeczytana
Lub też zabawna, ale nie zgorszeniem
Za zdaniem starszych, za ich pozwoleniem
Po tym do zwykłej płci naszej roboty

Ręce kierować gust swój i obroty

[...]

Punkt Jedynasty

[...]

Więc nim co zaczniesz, długo myśleć trzeba

Lecz się w przód poradź przyjaciół i Nieba

Punkt Dwunasty

Na wszystko bardziej, Szanuj nas oboje

Ojca, mnie matkę, bo w tym szczęście twoje

Nie tylko z musu, jak złe czynią dziatki

Lecz cnotą, sercem, choć to przymiot rzadki

Znaj żeś po Bogu winna nam jest życie

Kochaj nas szczerze, bądź prawdziwe dziecię

Słuchaj bez swaru, czyn rozkaz bez złości

A nas jeżeli Pan Bóg z wysokości

Weźmie do siebie, pamiętaj na duszę

Jam bliższa śmierci, więc cię prosić muszę

A ja w nagrodę ostatniej mej woli

Pobłogosławię życiu i twej doli

Punkt Trzynasty

Po mojej śmierci, jeśli insza będzie

Macocho, w jej się nie sprzeciwiaj rzędzie

Znaj ją za matkę, kochaj nie narzekaj

Nie taj, nie gadaj, gniewu jej unikaj

Dogadzaj Ojcu, wiem, że sprawiedliwy

Pamięć mieć będzie na wiek nieszczęśliwy

[...]

Znaj się być Córką Ojca tak godnego

Weź za cel humor serca łagodnego

Nie szemraj na los, największej niedoli

A czyn po Bogu instynkt ojca woli.

Punkt Czternasty

W każdym raz stanie pociechach i smutku
Znaj łaski Boże, przeznaczenie w skutku
A nade wszystko strzeż się plotek, zdrady
Szalbierstw, chciwości i rozpusty, zwady
Skromność nie tylko w słowach miej y w oku
Lecz w każdym tchnieniu, mrugnieniu y kroku
Wstyd, dobroć, szczodrość, szczerłość i powaga
Sklonność i ludzkość w sercu niech wymaga
[...]

Punkt Piętnasty

Więcej zaś Córko miła y kochana
Masz przykazanie czynić swego Pana
Co, jeśli wszystko wypełnisz z ochotą
Niech Ci Bóg wszelkie szczęścia zsyła z cnotą
Niechaj obfitość, która okrąg świata
Zdobi i Twoje aduruje lata
Wiele się znajdzie błogosławieństw, tyle
Niech ci Bóg w każdą daje życia chwile
Ile zaś fortun, zysków, szczęścia liczy
Świat, niech to wszystko u Ciebie dziedziczy
Ale nad honor, szczęście, zysk i sławę
Niech ci po śmierci Niebo da łaskawe

Słowniczek pojęć.

Szafunek - dawniej: zarządzanie, gospodarowanie

Swar - dawniej: kłótnia, spór

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej (poziom podstawowy)

1. Jaka była pierwsza i najważniejsza cnota, którą powinna pielęgnować córka autorki?
2. Jak powinno się, według księżnej, traktować innych ludzi? Równych stanem? I służbę?
3. Czym powinna się zajmować córka księżnej w ciągu dnia?
4. Jakie cechy charakteru powinna w sobie pielęgnować adresatka „Przestróg”?

5. Jak córka powinna traktować swoich rodziców? A jak macochę, jeśli jej matka umrze?
6. Czego Franciszka Urszula życzy swojej córce?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Na podstawie przytoczonego źródła, jak możemy określić stosunek Franciszki Urszuli do jej dzieci?
7. Co autorka myśli o śmierci? Jak widmo zbliżającego się końca życia mogło wpłynąć na treść „Przestróg”?

Wskazówki:

Franciszka Urszula i Michał Kazimierz Radziwiłłowie mieli dużo dzieci, jednak większość urodziła się martwa lub zmarła w dzieciństwie, co było częstym doświadczeniem w tamtych czasach. Życie ówczesnych ludzi naznaczone było śmiercią, stąd ich specyficzna, nieraz bardzo demonstracyjna pobożność. Po śmierci żony w 1753 roku, Michał Kazimierz Radziwiłł powtórnie się ożenił, z Anną z Mycielskich, dzieci Radziwiłłów rzeczywiście zyskały więc macochę.

Literatura pomocnicza

Biogram księżnej Franciszki Urszuli Radziwiłłowej:

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiwsIKOzqOHAX3O_EDHWVtC3MOFnoECDIOAQ&url=https%3A%2F%2Ffirp.pth.net.pl%2Fbiogramy%2F730&usg=AOvVaw3akUqfj16gqU0ESFdICIDv&opi=89978449

O teatrze księżnej:

https://www.historiaposzukaj.pl/wiedza,osoby,1854,osoba_franciszka_urszula_z_wisniowieckich_radziwillowa_i_jej_teatr.html

B. Judkowiak, *Słowo inscenizowane. O Franciszce Urszuli Radziwiłłowej – poetce*, Poznań 1992.

B. Judkowiak, *Franciszka Urszula Radziwiłłowa - w poszukiwaniu własnego głosu. Propozycje interpretacyjne, dokumentacyjne i edytorskie*, Poznań 2013.

Najważniejsze cezury:

Życie Franciszki Urszuli i Michała Kazimierza Radziwiłłów przypadło na okres panowania królów z dynastii Wettynów, Augusta II Mocnego i Augusta III Sasa. Ich mentalność ukształtowała kultura barokowa, której Franciszka Urszula była może nie wybitną, ale znaczącą przedstawicielką.

Imię i nazwisko osoby opracowującej record: Agata Muszyńska